

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка

ЗАТВЕРДЖЕНО вченою радою природничо-географічного факультету (Протокол № 1 від "2 вересня" 2019 року Голова вченої ради _____ Гулай О. В.	ЗАТВЕРДЖЕНО проректором з науково-педагогічної роботи радою природничо-географічного факультету "2 вересня" 2019 року Проректор _____ Клоц Є.О.
---	--

НАСКРІЗНА ПРОГРАМА ПРАКТИК

для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

галузь знань 01 Освіта/Педагогіка
(шифр і назва галузі знань)

спеціальність 014.07 Середня освіта (Географія)

додаткова спеціальність: 014.02 Середня освіта (Мова і література
(англійська))

ОПП Середня освіта (Географія та Мова і література (англійська))
(назва освітньо-професійної програми)

факультет природничо-географічний
(назва факультету)

Розробники:

Вовк В.М. – доцент кафедри географії та геоекології

Маслова Н.М. – ст. викладач кафедри географії та геоекології

Онойко Ю.Ю. – доцент кафедри географії та геоекології

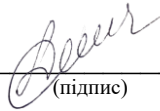
Гелевера О.Ф. – доцент кафедри географії та геоекології

Семенюк Л.Л. – доцент кафедри географії та геоекології

Програму обговорено і рекомендовано до затвердження на засіданні кафедри географії та геоекології

Протокол № 1 від « 30 » серпня 2019 року

Завідувач кафедри

(підпис)

Семенюк Л.Л.

(прізвище, ініціали)

ВСТУП

Практика студентів є важливою і невід'ємною складовою процесу підготовки фахівців спеціальності: 014 Середня освіта (Географія). Вона передбачає безперервність і послідовність проведення практичної підготовки та оволодіння достатнім обсягом практичних знань і умінь.

При розробці Наскрізної програми практики враховані наступні нормативні документи: Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII; Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII; Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України», затвердженого наказом МОН України від 08.04.1993 № 93; Рекомендація про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України, розроблених Державною науковою установою «Інститут інноваційних технологій і змісту освіти»: https://ifk.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/8/2018/03/recom_IZO.pdf; Інструкція щодо організації та проведення екскурсій і подорожей з учнівською і студентською молоддю, затверджену наказом МОН України від 02.10.2014 р. №1124: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1341-14>; п.3.1. Положення про організацію освітнього процесу в Центральноросійському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка <https://www.cuspu.edu.ua/ua/normativni-dokumenty>; Положення про організацію практичної підготовки в Центральноросійському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка: https://www.cuspu.edu.ua/images/normativni_doc/Poloj_praktik_241019.pdf; Освітньо-професійна програма “Середня освіта (Географія та Мова і література (англійська))” першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.

Наскрізна програма практики є основним нормативним та навчально-методичним документом, в якому окреслено концептуальні засади практичної підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за освітньо-професійною програмою “Середня освіта (Географія та Мова і література (англійська))”. Вона регламентує послідовність проведення, мету, обсяги і зміст навчальних та виробничих практик, етапи практичної підготовки, порядок підведення їх підсумків, а також містить рекомендації щодо видів і форм контролю рівня знань, умінь і навичок, яких студенти мають набути під час проходження кожного виду практики.

На основі наскрізної програми окремо для кожного виду практики розробляються робочі програми.

1. ВИДИ І ТЕРМІНИ ПРАКТИК

Загальний обсяг практичної підготовки складає 840 годин або 28 кредитів ЄКТС. Система практичної підготовки здобувачів включає такі види практик:

1. Навчальні практики:

- *Пропедевтична практика:*
 - з психології — 1 тиждень у третьому семестрі (45 годин, 1.5 кредити ЄКТС);
 - з педагогіки — 1 тиждень у п'ятому семестрі (45 годин, 1.5 кредити ЄКТС);

- з фаху — 1 тиждень у сьомому семестрі (45 годин, 1.5 кредити ЄКТС);
 - *Комплексна географічна (топографічна, геологічна, метеорологічна) практика* тривалістю 2 тижні у другому семестрі з проведенням диференційованого заліку у третьому семестрі (105 годин, 3,5 кредитів ЄКТС));
 - *Комплексна фізико-географічна (геоморфологічна, гідрологічна, ґрунтознавча, геоботанічна, ландшафтознавча) практика* тривалістю 2 тижні у четвертому семестрі та диференційованим заліком 5 семестрі (105 годин, 3,5 кредитів ЄКТС);
 - *Комплексна фізико-географічна та суспільно-географічна практика* тривалістю 3 тижні у шостому і сьомому семестрі (135 годин, 4,5 кредитів ЄКТС).
- 2. Виробнича:** педагогічна практика в школі тривалістю 8 тижнів у восьмому семестрі (360 годин, 12 кредитів ЄКТС).

2. БАЗИ ПРАКТИК

Базами для проведення географічних навчальних практик є природні, природно-антропогенні та антропогенні територіальні системи, промислові підприємства, підприємства сфери обслуговування, установи різних форм управління, а навчальної пропедевтичної та виробничої педагогічної практики – заклади загальної середньої освіти. Бази практик можуть знаходитись і за межами України за умови забезпечення ними виконання у повному обсязі робочих програм відповідних видів практики.

Для студентів першого курсу базами практики є природні системи Центральної України (переважно у межах Кіровоградської області) та Побужжя (у межах Національного природного парку «Бузький Гард»).

Для студентів другого курсу базами практики є численні природні і антропогенні системи Поділля, Прикарпаття, Карпат, Закарпаття. Використовуються бази географічних факультетів Тернопільського і Чернівецького університетів, об'єкти природної і культурної спадщини в межах заповідників і заказників.

Для студентів третього курсу базами навчальної практики є природні і антропогенні системи Придніпров'я і Причорномор'я.

Для студентів четвертого курсу базами навчальної практики є промислові підприємства і підприємства сфери обслуговування, а також установи Центральної України, переважно міста Кропивницького та Кіровоградської області.

Навчальна пропедевтична практика з психології (2 курс), педагогіки (3 курс), фаху (4 курс) та виробнича педагогічна практику у школі (4 курс) проводяться на базі закладів загальної середньої освіти різних типів м. Кропивницький або за місцем постійної чи тимчасової роботи студента. З базами практики університет укладає договір на проведення практики, на основі якого студентів/групі студентів видається направлення на практику. Проходження практики студентів оформляється відповідним наказом по університету.

В особливих випадках студенти можуть самостійно за погодженням з керівництвом університету обирати для себе базу практики і пропонувати її для використання з обов'язковим обґрунтуванням такого рішення (за умови забезпечення цією базою виконання програми практики та укладання договору). У разі проходження виробничої педагогічної практики у закладах освіти за межами міста Кропивницького, студенти надають клопотання від керівника бази практики.

3. ОРГАНІЗАЦІЯ І КЕРІВНИЦТВО ПРАКТИКОЮ

До організації, проведення і контролю практики долучаються ректор Університету, проректор з навчально-виховної роботи, завідувач педагогічною практикою, декан факультету, заступник декана з навчальної роботи. Основну роботу з організації, проведення, навчально-методичного керівництва і виконання програми практик спеціальності 014 Середня освіта (Географія) здійснює кафедра географії та геоекології. До організації і проведення навчальної пропедевтичної, а також виробничої педагогічної практики у школі залучаються також кафедра педагогіки та менеджменту освіти, кафедра соціальної роботи, соціальної педагогіки та психології, а також кафедра лінгводидактики та іноземних мов.

.Обов'язки організаторів, керівників і студентів-практикантів:

Керівники практики від кафедр забезпечують організацію і проведення практик відповідно до навчального плану, наскрізної програми практики; укладають робочу програму конкретної практики; беруть участь у настановчій і підсумковій конференціях; проводять інструктажі студентів та контролюють дотримання ними правил техніки безпеки, контролюють проходження практики, оцінюють її результати відповідно до поданих студентами звітів. Керівники виїзних польових практик несуть відповідальність за життя і здоров'я студентів відповідно до законодавства, а також за загальну організацію та дотримання практикантами правил дорожнього руху, протипожежної безпеки, вимог до охорони природи, пам'яток історії і культури тощо.

Студенти зобов'язані пройти практики у встановлені навчальним планом терміни, виконати програму практик, скласти визначений програмою звіт. Вони повинні: брати участь у настановчій і підсумковій конференціях із питань організації практики; прослухати інструктаж з техніки безпеки та охорони праці до початку практики; виконати всі види робіт, передбачені програмою практики.

На польових навчальних географічних практиках використовується бригадний підхід – кожен студент виконує свої обов'язки у складі бригади із 5-6 осіб. Призначені бригадири відповідають за результати роботи бригади.

Під час практики студенти повинні чітко дотримуватися розпорядку дня і встановлених правил техніки безпеки. Тривалість робочого часу студента під час проходження практики становить 1,5 кредити ЄКТС на тиждень, із яких 20 годин – безпосередня робота на базі практики.

До керівництва виробничою педагогічною практикою у школі залучаються досвідчені викладачі, які мають стаж роботи у закладах загальної

середньої освіти не менше 3-х років. За кожною групою студентів закріплюється груповий керівник (методист).

Розподіл студентів на виробничу практику проводиться з урахуванням побажання студента та враховуючи можливості баз практик. Для проходження педагогічної практики студенти розподіляються за базовими школами або за місцем майбутньої роботи (на основі клопотань). Підставою для включення студентів до наказу ректора про направлення на проходження виробничої практики є договір про проходження виробничої практики.

Студенти отримують направлення на практику, яке надається завідувачем виробничої практики університету. На початку практики студенти повинні отримати інструктаж з охорони праці на базі практики, ознайомитися з правилами внутрішнього трудового розпорядку закладу середньої освіти. Тривалість робочого часу студентів під час проходження практики регламентується Кодексом законів про працю України.

Бази практик в особі їх керівників разом з університетом несуть відповідальність за організацію, якість і результати практики студентів.

Обов'язки осіб, відповідальних за практичну підготовку студентів, від бази практики та керівників практики від бази практики зазначаються в окремих розділах договорів на проведення практики студентів закладу вищої освіти.

Обов'язки керівника практики та методистів

Керівник практики студентів від кафедри:

- згідно з договорами, укладеними між університетом та базами практик, здійснює попередній розподіл студентів-практикантів, за погодженням із завідувачем педагогічною практикою університету;
- разом із завідувачами випускових кафедр забезпечує призначення методистів з фаху;
- подає доповідну завідувачу педагогічної практики університету про розподіл студентів між базами практики для проходження виробничої практики не пізніше ніж за 10 днів до її початку;
- забезпечує студентів-практикантів, методистів освіти необхідною документацією;
- забезпечує проведення всіх організаційних заходів перед прибуттям студентів на практику, зокрема здійснює настанови щодо порядку проходження практики та інструктаж з техніки безпеки тощо;
- повідомляє студентам про порядок звітності з практики;
- у тісному контакті з методистами відповідних кафедр та керівниками баз практики забезпечує належний рівень її проведення згідно з програмою;
- контролює своєчасне прибуття студентів до місць практики;
- надає методичну допомогу студентам під час виконання ними індивідуальних завдань і збору матеріалів до випускної роботи;
- контролює умови праці студентів та проведення з ними на місці проходження практики обов'язкових інструктажів з охорони праці і техніки безпеки;
- контролює виконання студентами правил внутрішнього трудового розпорядку бази практики, організовує облік відвідування бази практики студентами і методистами;

- інформує студентів про порядок надання звітів про практику;
- бере участь у підведенні підсумків практики та оцінюванні її результатів, перевіряє правильність оформлення підсумкової документації студентів-практикантів;
- звітує на вченій раді факультету про підсумки проведення всіх видів практик та надає зауваження та пропозиції щодо підвищення якості проходження практик;
- до завершення відповідного семестру подає завідувачу педагогічної практики університету звіт про проведення практик.

Методист випускової кафедри:

- у тісному контакті з керівником практики від бази практики забезпечує високу якість її проходження;
- розробляє тематику індивідуальних завдань, яка враховує передбачувані теми дипломних робіт;
- узгоджує з керівником практики від бази практики індивідуальні завдання з урахуванням особливостей місця практики;
- бере участь у розподілі студентів за місцями практики;
- відслідковує своєчасне прибуття студентів до місць практики;
- контролює виконання студентами-практикантами правил внутрішнього трудового розпорядку, веде або організовує ведення табеля відвідування студентами бази практики;
- контролює забезпечення нормальних умов праці і побуту студентів та проведення з ними обов'язкових інструктажів з охорони праці і техніки безпеки;
- здійснює контроль за виконанням програми практики та строками її проведення;
- надає методичну допомогу студентам під час виконання ними індивідуальних завдань і збору матеріалів до випускної роботи;
- проводить обов'язкові консультації щодо обробки зібраного матеріалу та його використання для звіту про практику;
- інформує студентів про порядок надання звітів про практику;
- приймає звіти студентів про практику у складі комісії, на підставі чого бере участь в оцінюванні результатів практики студентів;
- здає звіти студентів про практику на кафедру. Студент організовує свою діяльність відповідно до вимог Статуту університету, виконує правила внутрішнього розпорядку навчального закладу, розпорядження адміністрації і керівників практики у частині здійснення завдань практики. Оскільки студенти на певний період стають членами педагогічних колективів шкіл, то їх діяльність регламентується правилами і нормами, встановленими адміністраціями і колективами загальноосвітніх навчальних закладів. Їх діяльність має узгоджуватися з планом роботи школи, вони мають дотримуватися встановлених традицій, трудової дисципліни. Стосунки студентів з учителями повинні будуватися на основі поваги, такту, взаєморозуміння.

Студенти-практиканти університету зобов'язані:

- до початку практики одержати в університеті направилення, методичні матеріали (щоденник, індивідуальне завдання тощо), консультації щодо

оформлення всіх необхідних документів, як від випускової кафедри, так і від бази практики;

- своєчасно прибути на базу практики;
- у повному обсязі виконувати всі завдання, передбачені програмою практики і вказівками її керівників;
- вивчити і суворо дотримуватись правил охорони праці, техніки безпеки і виробничої санітарії та внутрішнього розпорядку;
- нести відповідальність за виконану роботу, показувати приклад свідомого сумлінного ставлення до праці;
- організовувати свою діяльність у відповідності з вимогами бази практики, виконувати правила внутрішнього розпорядку, розпорядження адміністрації бази практики та методистів практики. У випадку, коли студент не виконує вимог, що висуваються до нього, він може бути позбавлений права проходити практику на відповідній базі практики;
- своєчасно оформити звітну документацію та скласти залік з практики.
- ретельно готуватись до проведення уроків і позакласних заходів;
- брати участь в організаційній, громадській, культурно-масовій роботі школи;
- приходити не пізніше як за 15 хв. до початку уроків у класі, до якого він прикріплений, перебувати в школі не менше 5 днів на тиждень і не менше 6 годин щоденно (якщо немає інших обставин, що вимагають його подальшої присутності);
- брати участь у всіх справах класу, до якого прикріплений;
- бути взірцем працелюбності, освіченості, організованості, дисциплінованості, охайності;
- бути уважним, доброзичливим і ввічливим у стосунках зі школярами, учителями, батьками, викладачами, студентами групи;
- відвідувати консультації, які проводить керівник або методист із практики;
- узгоджувати з учителями свою присутність на їхніх уроках;
- у випадках відсутності або запізнення повідомляти про це старосту, методиста, пояснювати причину відсутності або запізнення, надавати при цьому необхідні документи (довідку про хворобу тощо);
- у дводенний термін по завершенню практики здати звітну документацію. На період практики в кожній групі студентів призначається староста.

Староста групи студентів-практикантів зобов'язаний:

- вести облік відвідування студентами навчально-виховного закладу;
- повідомляти студентам інформацію керівників і методистів про консультації, зустрічі, зміни в розкладі;
- виконувати доручення керівників і методистів, які стосуються організації і проведення педагогічної практики;
- слідкувати за своєчасністю записів студентами і керівниками практики у журналі;
- на кінець першого тижня практики подати методисту розклад проведення студентами уроків і позакласних навчальних та виховних заходів, а керівнику практики відомість на оплату вчителям шкіл.

4. МЕТА І ЦІЛІ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

4.1. Навчальні польові практики

Метою практичної підготовки є закріплення теоретичних знань, отриманих студентами під час аудиторних занять; вироблення у студентів умінь і навичок вивчення географічних об'єктів, оволодіння методикою польових досліджень; розвиток наукового мислення, уміння виявляти й аналізувати взаємозв'язки між окремими компонентами природи, у територіальних господарських системах тощо.

До основних цілей польових навчальних практик належать:

- навчитися користуватися спеціальними топографічними, геологічними, метеорологічними, ґрунтознавчими, гідрологічними приладами, туристичним спорядженням та набути навичок правильного їх застосовування при різних видах географічних досліджень;
- навчитися самостійно проводити візуальні спостереження, виконувати польові вимірювання, вести записи у польовому щоденнику;
- оволодіти навичками оброблення результатів польових спостережень і вимірювань, колекціонування, картографування, проведення узагальнень, формулювання висновків, а також оформлення у вигляді звітів.

4.2. Навчальна пропедевтична практика з психології, педагогіки, фаху

Мета пропедевтичної практики: сприяти поглибленому ознайомленню із професійною діяльністю вчителя географії та англійської мови, класного керівника на основі засвоєних студентом теоретичних знань із дисциплін психолого-педагогічного циклу, фахових дисциплін і методик навчання географії та англійської мови, сформованих знань, умінь і навичок виховної роботи.

Завдання пропедевтичної практики:

- ознайомлення із системою навчально-виховної роботи у закладах освіти;
- вивчення навчально-методичної документації закладу освіти;
- поглиблення і розширення теоретичних знань із спеціальних і психологопедагогічних дисциплін, набутих студентами, застосування їх у розв'язанні конкретних педагогічних завдань під час практики
- оволодіти методикою спостереження за організацією виховної роботи педагогами, поведінкою вихованців в різноманітних ситуаціях та її аналізу;
- усвідомлення психологічних особливостей педагогічної взаємодії учнів і вчителя;
- ознайомити студентів із змістом та основними напрямками педагогічної діяльності класного керівника;
- ознайомити студентів з особливостями роботи закладу загальної середньої освіти, реалізацією положень Концепції Нової української школи (особливо в частині нового змісту освіти, формування ключових компетентностей та наскрізних умінь), останніми змінами до навчальних програм та підручників з географії);
- закріпити, розширити та поглибити теоретичні знання та практичні уміння, отримані в процесі вивчення методик навчання географії та

- англійської мови;
- формувати вміння аналізувати сайт закладу загальної середньої освіти, виявляти особливості організації освітнього процесу (в т.ч. під час дистанційного навчання) в конкретному освітньому закладі;
 - формувати вміння ведення шкільної документації;
 - ознайомити з професійними обов'язками вчителя географії та англійської мови, особливостями його роботи під час дистанційного навчання;
 - формувати вміння спостерігати за освітнім процесом та аналізувати уроки географії та англійської мови (в т.ч. онлайн-уроки, відеоуроки);
 - вдосконалити вміння складати календарно-тематичні плани роботи вчителя та плани-конспекти уроків;
 - формувати вміння здійснювати огляд науково-публіцистичної літератури, навчально-методичних ресурсів з метою підготовки доповідей методичної тематики;
 - виховувати у студентів потребу в безперервній педагогічній самоосвіті.

4.3. Виробнича педагогічна практика у школі

Мета виробничої практики у школі: підготовка студентів до виконання основних функцій педагогічної діяльності вчителя географії та англійської мови; становлення і розвиток педагогічних компетенцій, формування професійних умінь і навичок під час застосування сучасних педагогічних технологій, виховання особистості майбутнього вчителя.

Завдання практики:

- формування умінь професійного й педагогічного спілкування з учнями;
- виховання індивідуального творчого стилю педагогічної діяльності, потреби в самоосвіті;
- ознайомлення із системою навчально-виховної роботи у закладах освіти;
- вивчення навчально-методичної документації закладу освіти;
- поглиблення і розширення теоретичних знань із фахових і психолого-педагогічних дисциплін, набутих студентами, застосування їх у розв'язанні конкретних педагогічних завдань під час практики;
- формування фахових компетентностей, психолого-педагогічних та методичних умінь викладання географії та англійської мови;
- формування у студентів вміння спостерігати й аналізувати освітній процес у закладі загальної середньої освіти;
- формування у студентів психолого-педагогічних та методичних умінь викладання в закладі освіти;
- формування умінь і навичок виконання професійних функцій вчителя: конструктивної, мобілізуючої, організаторської, комунікативної та інформативної;
- навчити студентів здійснювати навчально-виховну роботу зі школярами з урахуванням їхніх вікових та індивідуальних особливостей, опираючись на знання з методик навчання географії та англійської мови, психології, педагогіки;
- вироблення умінь застосування сучасних технологій і методик навчання на уроках географії та англійської мови;

- підготувати студентів до проведення основних форм навчання географії та англійської мови, різного типу занять, виховних заходів;
- формувати у майбутніх учителів педагогічну майстерність під час виконання ними обов'язків учителя географії та англійської мови;
- навчити студентів виконувати функції класного керівника, працювати з колективами учнів, батьками, проводити виховні заходи, індивідуальну виховну роботу з учнями, реалізовувати творчий, дослідницький підхід до педагогічної діяльності;
- виховання індивідуального творчого стилю педагогічної діяльності, потреби в самоосвіті;
- розвивати й закріплювати у студентів повагу до педагогічної професії, виховувати національні, патріотичні, моральні, естетичні якості, стимулювати прагнення до вивчення спеціальних і педагогічних дисциплін та вдосконалення власних педагогічних здібностей.

5. ЗМІСТ ПРАКТИКИ

5.1. Навчальна комплексна географічна (топографічна, геологічна, метеорологічна) практика

Практика проводиться для студентів першого курсу в кінці другого семестру у польових умовах на базі Національного природного парку «Бузький Гард» у Первомайського району Миколаївської області. Термін - 2 тижні. Складовими є топографічна, геологічна, метеорологічна практики.

Метою першої польової практики є закріплення теоретичних знань, набутих студентами під час занять в аудиторіях при вивченні курсів «Картографії з основами топографії», «Геологія», «Метеорологія», ознайомлення з природними об'єктами і процесами, формування компетентності щодо проведення польових геологічних досліджень, метеорологічних спостережень та топографічних зйомок місцевості, орієнтування на місцевості. Під час практики студенти також вчаться облаштовувати туристичний табір та використовувати деяке туристичне спорядження.

Для кожного блоку (розділу) практики за часовою структурою виділяють три періоди (етапи): 1) Організаційно-підготовчий період; 2) Польовий маршрутний період; 3) Камеральний (завершальний) період.

Організаційно-підготовчий період (етап). Розпочинається задовго до її проведення (на початку навчального року) з призначення керівника та його заступників, які складають загальний план проведення практики. Потім складається календарний план проведення маршрутів та визначається місце розташування табору. Протягом другого семестру проводяться загальні збори студентів, які від'їжджають на практику. На зборах керівник і заступники керівника знайомлять студентів основними задачами, технікою безпеки, порядком від'їзду та проведення практики. Студенти одержують інформацію щодо спорядження, яким вони будуть забезпечені та списку особистих речей, які необхідно їм взяти з собою. Керівник розділяє студентів на бригади по 5-8 осіб. Назначаються бригадири, які мають відповідні права та обов'язки.

Важливе значення має ознайомлення з особливостями фізико-географічних умов району проведення практики. З цією метою керівник практики читає лекції та дає завдання студентам для самостійного вивчення літературних та фондових джерел. Напередодні від'їзду проводиться інструктаж з техніки безпеки. Керівником перевіряється готовність студентів до практики (медичні довідки, наявність обладнання, необхідних приладів, матеріалів, продуктів харчування, засобів гігієни тощо).

Польовий період (етап). Основними задачами цього періоду є вивчення природних умов території (геологічна будова, рельєф, погодні і кліматичні умови, об'єкти туризму), облаштування табору, проведення маршрутних подорожей, проведення вимірювань з використанням геологічних, метеорологічних, топографічних приладів, описування природних об'єктів з використанням щоденного нотування і фотографування, збирання колекцій порід і мінералів, щоденної первинної камеральної обробки результатів польових досліджень. Передбачено проведення пішохідних маршрутів, після кожного з яких студенти під керівництвом викладача проводять камеральну обробку польових матеріалів, оформляють польові щоденники, працюють з літературою, картами тощо. Вже в базовому таборі починається формування окремих розділів звіту. Студенти мають можливість постійно консультуватися у викладачів. Проводяться культурно-виховні та оздоровчі заходи.

Камеральний період (етап). Як правило, виділяють щоденну, первинну та камеральну обробку польових матеріалів і камеральну роботу для підготовки звіту. Первинна обробка польових матеріалів проводиться щодня після завершення маршруту. Вона включає: аналіз результатів маршруту – польових спостережень по кожному об'єкту та компоненту середовища (елементів рельєфу, геологічних відслонень, виходів підземних вод, параметрів стану повітряного середовища тощо). Проводиться типізація об'єктів, уточнюється їх генезис, вік, стадії розвитку. Розбираються і розкладаються в колекції зразки, редагуються польові щоденники. Під час завершальних камеральних робіт відбувається обробка польових щоденників, складаються карти, проводиться аналіз всього зібраного матеріалу, здійснюється написання завершального звіту, підготовка до його захисту, проводиться підсумковий контроль.

До кожного розділу практики розробляється детальний календарний план, який подається у робочій програмі.

5.2. Навчальна комплексна фізико-географічна (геоморфологічна, гідрологічна, ґрунтознавча, геоботанічна, ландшафтознавча) практика

Практика проводиться влітку після закінчення літньої сесії студентів другого курсу (4 семестр). Загальна тривалість практики – 2 тижні. Складовими комплексної практики є геоморфологічна, гідрологічна, ґрунтознавча, геоботанічна, ландшафтознавча практики. Базою проведення навчальної комплексної географічної практики є природні комплекси території Західної України, зокрема географічного стаціонару Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка в селі Дзвенигород, розташований в межах національного природного парку «Дністровський каньйон».

Метою практики є закріплення теоретичних знань, набутих студентами під час аудиторної роботи при вивченні навчальних дисциплін «Геоморфологія», «Гідрологія», «Географія ґрунтів з основами ґрунтознавства», «Біогеографія» та «Ландшафтознавство», отримання й удосконалення практичних навичок і умінь для набуття компетентностей, визначених ОПП «Середня освіта (Географія та Мова і література (англійська)), ознайомлення з природними об'єктами і процесами, формування компетентності щодо проведення польових геоморфологічних, гідрологічних, ґрунтознавчих, геоботанічних та ландшафтознавчих досліджень.

Кожний блок (розділ) практики за часовою структурою розділяється на три періоди: 1) організаційно-підготовчий; 2) польовий маршрутний; 3) камеральний (завершальний) період. Їх зміст подібний до змісту відповідних етапів, описаних у комплексній географічній практиці студентів першого курсу (див. підрозділ 5.1.).

До кожного розділу практики (геоморфологічного, гідрологічного, ґрунтознавчого, геоботанічного та ландшафтознавчого) розробляється детальний календарний план, який подається у робочій програмі.

5.3. Навчальна комплексна фізико-географічна та суспільно-географічна практика

Практика проводиться у два етапи: фізико-географічна - у кінці шостого семестру (2 тижні, 90 годин, 3 кредити ЄКТС) та суспільно-географічна - у сьомому семестрі (1 тиждень, 45 годин, 1,5 кредити). Загальна тривалість – три тижні (135 годин, 4,5 кредити).

Основною метою практики є ознайомлення з фізико-географічними особливостями, різноманіттям ландшафтних комплексів України, різних типів населених пунктів, промислових та сільськогосподарських підприємств та підприємств невиробничої сфери на прикладі території Півдня України у межах Миколаївської, Херсонської та Дніпропетровської областей.

Регіоном проведення першого етапу — *фізико-географічної практики* є територія Причорномор'я і Нижнього Подніпров'я. На першому етапі метою практики є закріплення теоретичних знань, набутих студентами під час занять в аудиторіях при вивченні курсу «Фізична географія України», «Суспільна географія України», ознайомлення з природними об'єктами і процесами Причорномор'я, формування компетентності щодо проведення польових географічних досліджень.

За часовою структурою практика розділяється на три етапи: 1) Організаційно-підготовчий; 2) Польовий маршрутний; 3) Камеральний. Їх зміст і перелік заходів подібний до описаних у підрозділі 5.1.

Календарний план практики із зазначенням маршруту, переліку запланованих для дослідження об'єктів, місцями зупинок і ночівлі подається у робочій програмі.

Суспільно-географічна практика проводиться для студентів четвертого курсу впродовж сьомого семестру. Районом проведення практики є територія Центральної України переважно у межах Кіровоградської області.

Метою суспільно-географічної практики є закріплення й поглиблення студентами знань, одержаних під час аудиторних занять у процесі вивчення суспільно-географічних дисциплін, ознайомлення студентів з суспільно-географічним комплексом території; набуття навичок дослідження населеного пункту, окремого підприємства, виробничої і соціальної інфраструктури, транспортного комплексів, геополітичної, гео економічної ситуації, проблем території; оволодіння методикою польових суспільно-географічних досліджень та камерального опрацювання зібраного матеріалу; ознайомлення з просторовою організацією мікрорайонів м. Кропивницького.

За часовою структурою практика розділяється на три етапи: 1) Організаційно-підготовчий; 2) Маршрутний; 3) Камеральний. На першому, організаційно-підготовчому етапі відбувається ознайомлення студентів з цілями і задачами практики, методами і прийомами роботи, проводиться інструктаж з техніки безпеки, здійснюється розподіл обов'язків у студентській групі, вирішуються організаційні питання щодо відвідувань підприємств і організацій тощо. Під час маршрутного етапу організовуються екскурсії на підприємства м. Кропивницького та виїзні екскурсії у межах Центральноукраїнського регіону з метою вивчення просторової організації промислового і сільськогосподарського виробництва, транспорту, сфери обслуговування, розселення тощо. На третьому, камеральному етапі кожна студентська бригада готує звіт, який включає характеристику досліджуваних об'єктів. Обов'язковими додатками до звіту є польові щоденники, звіти про індивідуальні завдання, графічні матеріали, фотодокументи тощо.

Календарний план практики з маршрутами, переліком екскурсійних об'єктів розробляється керівником практики і подається в робочій програмі.

5.4. Навчальна пропедевтична практика з психології, педагогіки, фаху

Пропедевтична практика включає три складові: практику з психології (3 семестр), з педагогіки (5 семестр), з фаху (7 семестр). Кожен вид практики проводиться протягом 1 тижня.

Пропедевтична навчальна практика з психології. Головне завдання – навчити спостерігати педагогічні процеси. Студенти індивідуально спостерігають за роботою вчителя і дітей. У зв'язку з цим у кожний клас доцільно направляти по дватри студенти. Безпосереднє керівництво цим видом практики здійснює кафедра соціальної роботи, соціальної педагогіки та психології.

Пропедевтична навчальна практика з педагогіки. Головне завдання – навчити студентів аналізувати освітній процес і педагогічні ситуації, що в ньому відбуваються. Студентів доцільно розподілити по п'ять-сім осіб у кожний клас. Безпосереднє керівництво практикою здійснює кафедра педагогіки та менеджменту освіти.

Пропедевтична навчальна практика з фаху. Головне завдання – ознайомити студентів із веденням шкільної документації, підготувати до осмислення основ курсу методик навчання географії та англійської мови, до виконання функцій учителя географії та англійської мови закладів загальної середньої освіти.

Зміст пропедевтичної практики з фаху визначають **три модулі:**

- організаційний;
- методичний;
- аналітичний.

Зміст основних модулів практики з фаху:

Організаційний модуль. Ознайомлення із завданнями та змістом практики. Участь у настановчій конференції з практики. Ознайомлення з метою, завданнями і змістом пропедевтичної практики з фаху, змістом роботи на кожен день практики, вимогами до оформлення звітної документації тощо. Визначення правил поведінки при відвідуванні уроків у закладі освіти, прав й обов'язків студентів-практикантів. Знайомство з базою практики. Розподіл студентів-практикантів за класами для спостереження за освітнім процесом та відвідування уроків. Консультації із керівником практики для вирішення поточних питань. Оформлення звіту про результати пропедевтичної практики. Участь у підсумковій конференції з практики та презентація результатів пропедевтичної практики.

Методичний модуль. Ознайомлення з особливостями роботи закладу загальної середньої освіти, реалізацією положень Концепції Нової української школи (особливо в частині нового змісту освіти, формування ключових компетентностей та наскрізних умінь), останніми змінами до навчальних програм та підручників з географії. Ознайомлення зі шкільною документацією та правилами її оформлення. Ознайомитися з особливостями роботи вчителя географії та англійської мови. Відвідування уроків географії та англійської мови в закладі загальної середньої освіти та перегляд відеоуроків географії. Складання календарно-тематичного плану до одного з розділів навчальної програми з географії та англійської мови (6-9 класи). Розробка планів-конспектів уроків географії та англійської мови з використанням інноваційних технологій навчання. Виконання індивідуального творчого завдання методичного спрямування (доповідь).

Аналітичний модуль. Аналіз сайту одного з закладів загальної середньої освіти у своєму регіоні. З'ясування історії, традицій, основних завдань і напрямів роботи, режиму роботи та матеріальної бази закладу; кадрового складу педагогічного колективу і контингенту учнів, діючих методичних об'єднань вчителів; особливостей організації освітнього процесу; напрямів і форм позаурочної роботи (наявність органів учнівського самоврядування, осередків дитячих і юнацьких громадських організацій, гуртків, секцій, творчих колективів) тощо. Аналіз навчальної програми з географії та англійської мови з метою виявлення останніх змін. Аналіз відвіданих уроків географії та англійської мови. Аналіз відеоуроків географії та англійської мови. Огляд науково-публіцистичної літератури, навчально-методичних ресурсів з обраної теми для індивідуальних творчих завдань.

5.5. Виробнича педагогічна практика у школі

Останній етап практичної підготовки студентів, який проводиться у восьмому семестрі на базі закладів загальної середньої освіти м. Кропивницького або за місцем постійної чи тимчасової роботи студента триває

8 тижнів (360 годин, 12 кредитів ЄКТС). Для проходження практики студенти прикріплюються до одного з VI- VIII класів.

Метою виробничої практики у школі є підготовка студентів до виконання основних функцій педагогічної діяльності вчителя географії та англійської мови; становлення і розвиток педагогічних компетенцій, формування професійних умінь і навичок під час застосування сучасних педагогічних технологій, виховання особистості майбутнього вчителя.

В організації і проведенні практики виділяють три етапи: підготовчий етап, власне проведення педагогічної практики та заключний етап.

На *підготовчому етапі* проводиться підбір базових закладів загальної середньої освіти для проходження практики студентами, розподіл студентів за школами, настановча конференція з практики, інструктаж з техніки безпеки, доводиться до відома студентів інформація про систему звітності з виробничої практики, перевіряється проходження виробничої практики студентами на базі практики. Наставовча конференція проводиться перед початком педагогічної практики. Головна мета настановної конференції – ознайомлення студентів з термінами практики, її метою, завданнями, змістом, програмою, порядком проходження, способами перевірки рівня досягнутих за час практики знань, вмінь, навичок, а також формами звітності студентів та критеріями їх оцінювання. На конференцію запрошуються методисти з фахових і психолого-педагогічних дисциплін. На період практики в кожній групі студентів, які проходять практику в базових школах, призначається староста.

На етапі *проведення педагогічної практики* в школі *впродовж першого тижня* студенти вивчають організацію освітнього процесу в школі, знайомляться з адміністрацією школи, вчителями, класними керівниками, учнями, з навчально-методичною та технічною базою кабінетів географії та англійської мови; вивчають шкільну документацію; знайомляться з планом виховної роботи класного керівника, календарно-тематичними планами вчителів географії та англійської мови та складають власні плани на період практики; відвідують уроки географії, англійської мови та всі уроки у класі, до якого прикріплені; складають графік проходження практики; подають методистам розклад уроків, позакласних та виховних заходів. *З другого до сьомого тижня* студент-практикант працює згідно із затвердженим графіком проходження практики, виконує обов'язки вчителя географії та англійської мови, класного керівника у закріпленому класі. Обов'язковими умовами для зарахування його роботи є підготовка планів-конспектів уроків і позакласних заходів, проведення не менше 12 уроків географії та не менше 8 уроків англійської мови, позакласних заходів з географії та англійської мови, аналіз та самоаналіз уроків, виконання завдань з педагогіки та психології, виконання науково-дослідної роботи з обраної теми, проведення заходу профорієнтаційного спрямування, ведення щоденника практики. *Протягом останнього восьмого тижня* студенти проводять навчально-виховну роботу згідно індивідуального плану, оформлюють звітну документацію з педагогічної практики та подають її на перевірку методистам (не пізніше визначеного строку), беруть участь у засіданні малої педагогічної ради школи за підсумками педагогічної практики, готують доповідь на звітну конференцію.

На *заключному етапі* відбувається підведення підсумків педагогічної практики.

Зміст виробничої практики у школі визначають чотири модулі: організаційний – 1,0 кредит (30 годин); психологічний – 1,5 кредити (45 годин); педагогічний – 2,5 кредити (75 годин); фаховий – 7 кредитів (210 годин).

Організаційний модуль визначає діяльність студентів, пов'язану з участю у настановній і звітній конференції, ознайомленням з закладом загальної середньої освіти і класом, до якого прикріплюється студент, аналізом документації, складанням графіка проходження практики, оформленням звітної документації.

Педагогічний модуль має на меті ознайомлення студентів з багатограним змістом та функціями педагогічної діяльності класного керівника, сформувати вміння та навички цілеспрямовано здійснювати навчально-виховну роботу з класом й окремими учнями і стимулювати формування професійно значимих якостей класного керівника. Цей модуль охоплює виконання студентом обов'язків помічника класного керівника, проведення виховних годин з учнями, застосування на практиці різних форм виховної роботи, проведення роботи з батьками, проведення залікового виховного заходу.

Психологічний модуль включає складання психолого-педагогічної характеристики учнівської групи за програмою; складання кейсу: збір психолого-педагогічних рекомендацій та порад для розв'язання певної психолого-педагогічної проблеми, що впливає на розвиток учнівської групи та моделювання розв'язання життєвих ситуацій; розробку та проведення опитування з метою вивчення певної особливості/проблеми розвитку учнівської групи, аналіз отриманих результатів.

Фаховий модуль об'єднує діяльність студента-практиканта, пов'язану з навчанням географії та англійської мови в школі. Студенти аналізують навчальні програми з географії та англійської мови на період практики та шкільні підручники відповідних курсів; знайомляться з необхідною навчально-методичною літературою; складають календарно-тематичні плани з географії та англійської мови на період практики; відвідують та аналізують уроки з географії та англійської мови, які проводить вчитель-наставник; вивчають педагогічний досвід вчителя географії та англійської мови, до якого прикріплені на період практики; розробляють розгорнуті плани-конспекти та проводять не менше 12 уроків географії та не менше 8 уроків англійської мови у одному з 6-8 класів; здійснюють аналіз відвіданих уроків та самоаналіз проведених уроків; розробляють і організовують різні види позакласної роботи з географії та англійської мови; проводять науково-дослідну роботу: збирають матеріали з теми курсової роботи, проводять експериментальну роботу; збирають матеріали з науково-методичної проблеми, над якою працюють в період практики; оформлюють звітну документацію з педагогічної практики.

6. ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ І ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ПРАКТИКИ

6.1. Навчальні географічні практики

За наслідками навчальної географічної практики студенти кожної бригади готують звіт, який має наступну орієнтовну структуру: вступ; основна частина, яка складається з окремих розділів і підрозділів відповідно до напрямків, завдань і рекомендацій); висновки; список використаних джерел; додатків.

Обов'язковими додатками до звіту є польові щоденники кожного студента-практиканта, карти фактичного матеріалу, картосхеми маршрутів, графічні матеріали, колекції гірських порід і мінералів, гербарії рослин, фотозвіт з фіксацією всіх етапів проходження практики, об'єктів досліджень та проведених заходів.

Захист звіту відбувається публічно. Він включає доповідь бригадира (5-10 хв.) та відповіді на питання всіх членів бригади. Залік проводиться за результатами захисту і включає оцінку індивідуальної роботи студента за весь період практики.

Оцінювання результатів роботи і набутих компетентностей студента за кожним розділом практики проводиться за 100-бальною системою за такими критеріями:

- участь в організації практики, підготовці спорядження та продуктів харчування;
- уміння використовувати прилади і знаряддя для польових досліджень;
- робота під час польових маршрутів;
- зміст, правильність і акуратність ведення щоденника;;
- робота під час написання звіту;
- тлумачення теоретичних і практичних результатів практики;
- зміст звіту і його захист..

Розподіл балів між основними розділами і підрозділами кожної навчальної географічної практики визначається робочою програмою практики.

При підсумковому оцінюванні у вигляді диференційованого заліку використовується унормована Шкала оцінювання (див. таблицю 1.).

Таблиця 1.

Шкала оцінювання, згідно Положення про організацію навчального процесу у ЦДПУ імені В.Винниченка

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для практики
90 – 100	A	відмінно
82-89	B	добре
74-81	C	
64-73	D	задовільно
60-63	E	
35-59	FX	незадовільно
0-34	F	

Основні результати польових практик обговорюються на щорічній конференції спеціальності у жовтні місяці.

6.2. Пропедевтична практика з психології, педагогіки та фаху

Передбачені такі форми контролю за роботою студентів під час практики: письмові творчі завдання, обговорення, аналіз відвіданих уроків чи виховних заходів, конкурс на найкращий фрагмент уроку чи виховного заходу, огляд науково-публіцистичної літератури, аналіз письмової документації студентів (щоденник психолого-педагогічних спостережень, конспекти фрагментів уроків та заходів тощо).

Після завершення кожного розділу практики студенти подають керівникові документацію відповідно до програми практики та отримують залік залежно від критеріїв оцінювання: ставлення до педагогічної діяльності та до учнів; активність, творчість, якість виконання роботи; результати дослідження навчально-виховного процесу; результати дослідження роботи вчителів; результати дослідження учня і класного колективу.

6.3. Виробнича педагогічна практика

Підведення підсумків педагогічної практики здійснюється у *два етапи*:

- *на педагогічній раді школи* груповий керівник і методисти разом із представниками дирекції навчального закладу, учителями-предметниками, класними керівниками і студентами аналізують та оцінюють роботу студентів;
- *на підсумковій конференції*, яку організовує деканат, факультетські керівники, оголошуються результати практики.

Протягом двох днів після завершення практики студенти здають звітну документацію методистам, оформлену за встановленими зразками.

Підсумкова конференція з педагогічної практики проводиться не пізніше, ніж через 10 днів після завершення практики. На підсумкову конференцію студенти готують тематичні доповіді (за домовленістю один-два студенти від групи), в яких розкривають результати науково-дослідної роботи під час педагогічної практики, досвід роботи вчителів, класних керівників, власні педагогічні знахідки, пропозицій щодо поліпшення проведення педагогічної практики тощо.

Після закінчення терміну практики студенти звітують про виконання програми та індивідуального завдання. На захист практики студент має представити весь пакет документів, передбачених робочою програмою практики (щоденник практики, результати виконання індивідуального завдання, конспект залікових уроків, письмовий звіт про проходження практики тощо).

Звіт про проходження студентами виробничої педагогічної практики у школі оформлюється за загальною схемою. У звіті відображаються всі напрямки роботи під час педагогічної практики (з фаху, спеціалізації, педагогіки та психології). Звіт має наступну структуру: Вступ; Основна частина, в якій виділяються три основні складові (1) Навчальна робота; 2) Виховна робота; 3) Методична робота); Висновки. Звіти та щоденники практики зберігаються на випускаючій кафедрі протягом трьох років.

Звіт захищається студентом (з диференційованою оцінкою) при комісії, призначеній завідувачем кафедри. До складу комісії повинні входити керівники практики від кафедри. У роботі комісії можуть брати участь й інші викладачі кафедри та, по можливості, керівники від баз практики. Комісія приймає залік у студентів згідно графіка освітнього процесу та не пізніше, ніж протягом 14 днів після її закінчення.

Диференційований залік за практику виставляється на підставі таких даних:

- оцінки результатів роботи, даної у відгуку керівника практики від бази практики;
- оцінки результатів роботи методистами з географії, англійської мови, педагогіки, психології;
- особистого спостереження керівника практики від кафедри за студентом під час практики;
- оцінки за оформлення звіту і щоденника;
- презентації студентом результатів проходження практики під час захисту звіту;
- відповідей на запитання членів комісії з захисту звітів по практиці.

Критерії оцінювання для кожного виду роботи визначаються робочою програмою практики.

Загальна оцінка за педагогічну практику являє собою суму балів, отриманих за результатами виконання усіх видів завдань з 4-х компонентів: фахового, педагогічного, психологічного та організаційного. Розподіл балів між компонентами наступний: фаховий – 50 балів; педагогічний – 25 балів; психологічний – 20 балів; організаційний – 5 балів. Фаховий модуль педагогічної практики включає завдання з географії та англійської мови. Кафедрою затверджено наступний розподіл балів між спеціальністю та спеціалізацією: географія – 30 балів, англійська мова – 20 балів.

Студенту, який не виконав програму практики з поважних причин, може бути надано право проходження практики за індивідуальним графіком. При цьому студент пише заяву на ім'я декана з проханням організувати йому практику повторно із зазначенням причини. В разі задоволення прохання, подається службова записка декана ректорові, на підставі чого видається наказ про проходження практики студентом повторно.

Студенти, які не виконали програму практики з неповажних причин, отримали незадовільну оцінку і не ліквідували академічну заборгованість у встановлений термін – відраховуються з університету.

Підсумки практики обговорюються на засіданнях кафедри, вченої ради факультету та вченої ради університету. Особлива увага приділяється аналізу результатів практики, висновків і пропозицій, які слід врахувати з метою вдосконалення організації практики.